

ČLOVEK NA MARSU, DINOZAVRI NA ZEMLJI

mag. Nives
Ličen
Filozofska
fakulteta

Bralni študijski krožki ter izobraževanje za strpnost in kakovostne medsebojne odnose

Sodobna pedagoška in andragoška praksa se ukvarja z novimi in novimi področji učenja: ekologijo, prostim časom ... in tudi z vzgojo in izobraževanjem za toleranco v medsebojnih odnosih. Na našem planetu je vedno več ljudi, ki se v procesih selitev med seboj srečujejo. Skupaj bivajo ljudje različnih kultur, različnih navad. Družinskega življenja si ne ustvarjata partnerja iz istega plemena ali sosednje vasi ali istega socialnega sloja, v šolskih klopeh ne sedijo le deklice ali dečki iz domače »fare« ... Od vseh bitij je človek najbolj odvisen od drugih ljudi, z drugimi se uči tako, da se jim prilagaja in hkrati razvija svojo avtonomnost. Ljudje so med seboj različni po naravi in kulturi.

Medsebojne odnose oblikujejo vsi udeleženci, zato postaja čedalje izrazitejša potreba po razvijanju sposobnosti za sprejemanje drugačnosti in za življenje z drugačnimi. Strpnost postaja vokalni kamen kakovostnih medsebojnih odnosov. Z vzgojo in izobraževanjem vplivamo na oblikovanje nekaterih osebnostnih značilnosti, ki človeku omogočajo, da sprejema različnost. Učitelji, pedagogi in andragogi imajo odprte poti za učenje strpnosti v formalnem in neformalnem izobraževanju.

PODOBNOST IN RAZLIČNOST

Vsak človek je enkrat in hkrati podoben drugim ljudem, v nekaterih potezah pa po-

vsem enak. Ljudje imajo enako zgradbo telesa, vsi imajo srce, jetra, pljuča ..., toda vsak posameznik ima sebi lastne prstne odtise. Po nekaterih značilnostih si je človek z drugimi ljudmi enak, v drugih samo podoben, v tretjih pa povsem različen. Za tolerantnost je pomembno prepoznavanje in sprejemanje razlik ter podobnosti in skupnih lastnosti. Če poudarjamo le podobnosti in zanikamo razlike, vzgajamo nestrpne ljudi, gradimo diktatorsko okolje, v katerem je treba razlike zatreti. Če pa poudarjamo predvsem različnost in načrtno gojimo le razlike kot temeljno vrednoto, oblikujemo anarhično okolje, ki ne upošteva skupnih značilnosti in ne gradi na skupnih potrebah. Vzgoja za tolerantnost ne zanika medsebojnih konfliktov in napetosti, ki nastajajo med ljudmi. Tolerantnost ni sopomenka za bežanje od problemov ne za dopuščanje vsega, za popustljivost nasilju.

TOLERANTNOST KOT DOPUŠČANJE DRUGAČNOSTI

Tolerantnost pomeni v slovenščini strpnost. Opredelitve pomena te besede segajo od potrpežljivosti, dopuščanja, sprejemanja različnosti do pojmovanja, da se tolerantnost ne kaže le kot sprejemanje različnosti, ampak celo kot spodbujanje različnosti. Slovar

Upoštevanje obojega - podobnosti in različnosti - vodi v strpno vedenje.

slovenskega knjižnega jezika (1985, IV, str. 991) pojasnjuje, da je strpen tisti, ki »dopušča o določeni stvari drugačno mnenje, nazor«. V tehničnem besedišču je toleranca »dopusten odstop od predpisane mere«, kar nam jasno pove, da ima tolerantnost svoje meje. Strpnost kot dopuščanje ima kot bog Janus v svoji pojavnosti dva obraza. Z enim obrazom govori o sprejemanju različnosti kot pogoju razvoja, z drugim obrazom pa kaže svojo brezbriznost. Do dejanj drugega je v teh primerih posameznik strpen, ker je ravnodušen, ker ga drugi ne zanima. Drugi vidik strpnosti ne vodi v kakovostne medsebojne odnose, ampak v opuščanje odnosov, ki ne pomenijo hitre zadovoljitve. V družbi odpadkov (throw away society), kot jo imenuje Toffler, niso problem le

AS 3/99

jedrski odpadki, marveč tudi smetišča medsebojnih odnosov. Med drugim tudi zato, ker ne gojimo načrtno svojih sposobnosti za strpnost. Drugega človeka hitro zapustimo, če je drugačen ali če ne ustreza pričakovanjem.

Kot zanimivost povejmo, da je »strpen« deložnik glagola »strpati«, ki pomeni s silo, tlačenjem spraviti nekam. Vzgoja in izobraževanje za tolerantne medsebojne odnose je nasprotje »trpanju«, preseči želi nasilje do drugega in narave. Poudarja pa, da se medsebojni odnosi, ki sežejo dlje od površja, ne razvijejo brez potrpljenja in strpnosti.

RAZLOGI ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE ZA STRPNOST

Čedalje bolj poudarjamo pomen ustvarjalnosti na različnih življenjskih področjih. Ustvarjalnost je mogoče razvijati le v strpnih okoljih, v okoljih, ki dopuščajo in sprejemajo razlike. Medsebojni odnosi, ki temeljijo na spoštovanju drugega človeka, so mogoči le v tolerantnih socialnih okoljih.

Poleg tega so še nekateri drugi dejavniki sodobnega življenja, ki narekujejo vzgojo in izobraževanje za strpnost in bi jih lahko z eno besedo imenovali spremembe. Te so socialne, tehnološke, biološke. Več ko je sprememb, večje so razlike med posamezniki in skupinami.

Narodi se povezujejo z drugimi narodi in kulturami v procesih integracije ter globalizacije. Poudariti je treba, da strpnost ne pomeni le prilagajanja manjših skupin večjim, marveč iskanje skupnega, negovanje skupnega ob sprejemanju različnega. Pri vstopanju v Evropsko unijo bo treba oplemenititi izkušnje skupnega življenja z drugimi narodi, da ne bo evropska skupnost le nekakšen talilni lonec.

Tudi globalizacija ima pozitivno in negativno stran. Globalizacija je tudi globalizacija izkoriščanja: otroci vzhodne poloble izdelujejo »adidaske« in »najkice« za otroke zahodne poloble. Multinacionalke kot eden od elementov globalizacije in integracije skrivajo tudi princip izkoriščanja. Strpnost ne pomeni, da zamižimo pred tem.

Hitri napredek vodi v razvitih deželah v vsakdanje življenje, ki je fizično manj naporno. Tega se človek hitreje uči kot pa spremenjenih vzorcev v medsebojnih odnosih, ki so bili prej dolga desetletja jasno hierarhično ustaljeni. Ljudje se učijo vsak po svoje in vsak s svojim tempom, zato se je treba prilagajati tej različnosti.

Sodobni mediji ponujajo svet v sliki in zvoiku na doseg roke (beri: daljinskega upravljalca), kar pomeni, da ljudje izvedo za množico nesreč, vendar ostajajo pri tem čustveno neprizadeti. Mediji relativizirajo sočustvovanje. Zaradi hitrosti prenosa informacij se zdijo trupla v potresu, vojne, poplave takšni, kot bi se zgodili v sosednji vasi. Občutek sočasnosti nevtralizira iskreno sočustvovanje. Človeka v fotelju dogodki, prikazani v medijih, ne prizadenejo tako, da bi prenehal jesti krompirček ob poročilih. Načelno je lahko biti strpen do ljudi in dogodkov, s katerimi se sicer ne strinjamo, vendar nas ne motijo, ker nas ne prizadenejo neposredno. Teže je biti strpen s svojimi sosedi.

Urbanizacija življenja prinaša drugačne načine skupnega bivanja. Na majhnem prostoru

Unesco uvršča med štiri osnovne stebre izobraževanja poleg učiti se, da bi vedeli, da bi znali delati, da bi razvijali osebnost, tudi to, da bi znali živeti v skupnosti (Delors, 1996). Za to je potrebno načrtno razvijanje tistih sposobnosti, ki omogočajo kakovostno skupno življenje. Med njimi je na vidnem mestu strpnost.

ru se znajdejo različni ljudje, ki lahko skupaj živijo le, če so strpni eni do drugih. Strpnost v mislih in strpnost v dejanjih se med seboj razlikujeta.

BRALNI ŠTUDIJSKI KROŽKI KOT NAČIN IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH ZA STRPNOST

Vsak človek je središče spleta odnosov, v katerih se nenehno uči. Ljudje razmišljajo ob drugih ljudeh, človek se uči govoreč z drugim človekom, kot je poudarjal že Sokrat. Bralni študijski krožek je imel predvsem ta namen, da bi se člani pogovarjali o prebranih knjigah. Študijski krožek je deloval v projektu Študijski krožki, ki ga vodi Andragoški center Slovenije. Srečanja je imel na Osnovni šoli Dornberk v šolskem letu 1998/99. Sestavljale so ga učiteljice, ki so si za tako imenovani akcijski cilj zastavile pripravo programa razrednih srečanj, na katerih bi bil poudarek na učenju medsebojne strpnosti. Gre torej za izobraževanje odraslih v neformalni skupini, ki želi spoznanja prenesti v skupine formalnega izobraževanja in na vzgojo otrok.

Izhajali so iz priznavanja pluralizma želja in potreb, iz pomembnosti dialoga in strpnosti. Človek, ki želi otroke vzgajati v tolerantnosti, mora tudi pri sebi razvijati lastnosti, ki tolerantnost omogočajo. Upoštevali so nekatera načela pri delovanju študijskega krožka:

- izogibati se je treba pavšalnim ocenam in stereotipom;
- z branjem je treba razvijati kritično razmišljanje in z analizo prebranega argumentiranja v skupini;
- spoštovati je treba drugega in tudi sebe, spoštovati želje drugega in lastne želje ter potrebe.

Tolerantnosti se učimo z zgledi.

Vsebine, o katerih so se pogovarjali, so povezovali s prebranimi knjigami. Dotaknili so se:

- predsodkov, kajti netolerantnost se povezuje s stereotipi, ki jih človek vede ali nevede prevzema in goji;

- spoznavanja sebe in drugih, ker je odnos do soljudi povezan z doživljanjem soljudi, to pa se začne z doživljanjem samega sebe;

- čustvene inteligence, reševanja konfliktov, komunikacijskih spretnosti;

- stališč, prepričanj in moralnega presojanja, sožitja in odgovornosti.

Spraševali so se, ali so lahko strpni do nasilnih učencev, in ugotavljali, da to ni mogoče. Tolerantnost ima svoje meje. Kot je zapisal Popper (1988), se sprejemanje drugega kot drugačnega neha tedaj, ko ta ogroža dosežke drugih. Neomejena tolerantnost je paradoksalna, ker vodi do lastnega propada.

Razvijanje tolerantnosti vključuje kognitivne, afektivne in konativne procese v človekovi osebnosti, zato je pri učenju učinkovitejša manjša skupina kot pa predavanje večjemu številu poslušalcev. Medsebojne interakcije v skupini pospešujejo procese učenja. Samo poučevanje z vidika prenosa znanja ni dovolj. Načini izobraževanja za strpnost temeljijo na poglobljanju posameznika vase in v medsebojne odnose z drugimi, na izkustvenem učenju. Za to potrebuje posameznik razvite sposobnosti opazovanja in samoopazovanja, interpretiranja opaženega in predvsem negovano sposobnost učljivosti. Osnovni cilj študijskega krožka je bil spodbujati premislek o lastnem razvoju, o učečem se človeku in okolju. Učeči se učitelj lažje in bolj prepričljivo spodbuja otroke k nenehnemu učenju.

Pri evalvaciji dela smo ugotovili, da je takšna oblika druženja in pogovorov ustvarila ugodno klimo za medsebojno »krepitev«, ki je izhajala iz odkritih pogovorov o lastnih težavah, pomislekih, problemih. Pogovori so se razmahnili zlasti pri analizi literarnih del. Udeleženske študijskega krožka so ugo-

tavljale, da so učiteljice v procesih poklicnega izgovorjanja neopažene. Opažena je le razdražljivost, razočaranost ... Od učiteljic se pričakuje, da bodo prijazne z otroki, z njihovimi starši ... Spraševale so se, kdo je prijazen z učiteljicami. Kot nenačrtovana dejavnost se je v študijskem krožku razvila medsebojna poklicna podpora.

SKLEPNE MISLI

Ljudje lahko preživimo le v skupnosti z drugimi. Svet postaja odvisen od sodelovanja, ki se ga moramo načrtno učiti. Strpnost je v sodobnih časih osnovni element kakovostnih medsebojnih odnosov. Ne da bi načrtno razvijali sposobnosti za strpno sožitje, se nam utegne zgoditi, da bo človek nekega dne le na Marsu, socialni dinosavri pa na Zemlji.

LITERATURA

- Ajduković, M., Pečnik, N. (1994): Nenasilno reševanje sukoba. Zagreb: Alinea.
- Bullard, S. (1996): Teaching Tolerance. New York: Doubleday.
- Delors, J. in drugi (1996): Learning: the Treasure within. Pariz: Unesco.
- Kitagawa, H. (1986): The ethical domain. V: Lengrand, P. (ur.): Areas of learning basic to lifelong education. Hamburg: Unesco Institute for Education, str. 181–206.
- Krajnc, A. (1995): Kje se lahko učimo demokracije? Andragoška spoznanja, št. 1-2, str. 5–9.
- Lengrand, P. (1986): Areas of learning basic to lifelong education. Hamburg: Unesco Institute for Education.
- Ličen, N. (1999): Leposlovje kot učbenik tolerance. Primorska srečanja, št. 219-220.
- Pongrac, S. (1996): Koncipiranje obrazovanja za tolerantnost. V: Obrazovanje za tolerantnost: pristupi, koncepcije, rešenja. Rijeka: Pedagoški fakultet, str. 7–15.
- Popper, K. R. (1988): Strpnost in intelektualna odgovornost. Nova revija, str. 1428–1435.